Ob stoti številki revije Scopolia

At the occasion of the 100th issue of Scopolia

Naključje je napletlo tako, da stota številka Scopolie izhaja v letu, ko Prirodoslovni muzej Slovenije (PMS) kot njen založnik, praznuje 200-letnico obstoja. Pričujoča številka tako opisuje dve stoletji obstoja ustanove, ki je cvetela ali hirala v petih različnih državnih tvorbah in najmanj treh družbeno-ekonomskih oziroma političnih sistemih. Rodila se je v letu ljubljanskega kongresa (1821) in preživela pomlad narodov, propad habsburškega cesarstva in dveh Jugoslavij ter šla skozi rušilni (ljubljanski) potres in dve veliki vojni. Doživela in preživela je dobre in slabe gospodarje, prosvetljene in maloumne administracije, dokler se ni znašla v nočni mori kulturne politike dokončno samostojne Slovenije. Muzej je ves ta čas spreminjal ime, večji del obstoja pa je bil znan kot deželni muzej, narodni muzej ali pa prirodoslovni muzej, okičen še s kakim pridevnikom. V ozadju neštetih pestrosti pa vseeno vidimo dve stalnici, ki sta zaznamovali tako muzej kot njegovo publicistično dejavnost: ciklične zgodovinske prelome in stalno slabšanje statusa.

V letošnjem jubilejnem letu, ko nam bodo fanfare kulturne propagande še bolj kot drugače polnila ušesa z bajko o Kranjskem deželnem muzeju kot o prvi ustanovi namenjeno izključno kulturi, ponovno povejmo, da je to izmišljotina. Laž zaradi neznanja ali premišljene manipulacije, še vedno pa laž. Ob nastajanju muzeja ni besede kultura nihče niti omenil. Umestitev naslednikov deželnega muzeja v kulturni resor je dediščina časov, ki jih radi slikamo v mračnih barvah in krasimo s pridevniki kot sta enoumje in totalitarizem. Nasilna premestitev PMS pod kulturni resor po letu 1945 je začetek mračnjaštva in šikane, ki jima tudi danes ni videti konca. Muzejski začetki so bili vedrejši. Konec koncev, pa naj se to v teh časih sliši še tako odmaknjeno, je PMS otrok razsvetljenstva.

Društvo kranjskega deželnega muzeja (ustanovljeno 1839), ki se je kasneje preimenovalo v »Muzejsko družbo za Kranjsko« (Musealferein für Krain) je svoja predavanja začelo objavljati najprej v časopisu »Illyrisches Blatt« (1849), nadaljevalo pa v Zborniku (Jahreshefte) Muzejskega društva (1856-1866) in društvenem časopisu (Mittheilungen des Musealverein für Krain, 1866-1907), ki ga je urejal Dragotin Dežman. Vse do leta 1888 je bil časopis v celoti namenjen prirodopisu, zato ga upravičeno štejemo za začetnika Scopolie. Objavljal je samo v nemščini. Nasledila ga je revija »Carniola« (1908–1918), ki je bila od leta 1910 naprej dvojezična (nemško-slovenska). Vzporedno so v letih 1908–1918 izhajala »Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko«, ki so objavljala v slovenščini, prirodoslovni članki pa so bili redki.

Po letu 1918 se je društvo preimenovala v "Muzejsko društvo za Slovenijo" njegovo glasilo pa v "Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo" (1920 –1945). Prvi letnik Prirodoslovnega dela Glasnika (1920) je uredil Gvidon Sajovic, letnike 2–10 (1923-1929) pa Fran Kos. V prvi številki Glasnika leta 1920 je bila objavljena znamenita Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov, kot začetnica sodobnega nacionalnega varstva narave. Pod njo je podpisan dr. Stanko Beuk (Bevk), tesen sodelavec muzeja in darovalec zooloških muzealij. Ko se je leta 1930 društvo razdelilo na Prirodoslovno in Zgodovinsko sekcijo, je prva nadaljevala svoj del Glasnika pod naslovom "Prirodoslovne razprave" (1931–1939), ki so izhajale separatno, urejal pa jih je Pavel Grošelj. Prirodoslovna sekcija se je leta 1934 preimenovala v Prirodoslovno društvo, ki je začelo izdajati poljudno revijo "Proteus" (1933/34). Ko so leta 1939 ugasnile Prirodoslovne razprave, je Slovenija dejansko ostala ne samo brez strokovne in znanstvene revije s področja prirodoslovja, temveč brez prirodopisa samega. Potrebna so bila štiri desetletja preden je Scopolia zapolnila vrzel na publicističnem področju.

V tem času sta v Sloveniji izhajali dve temeljni naravoslovni glasili. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je izdajala Razprave IV razreda, namenjene objavam obširnejših tehtnih

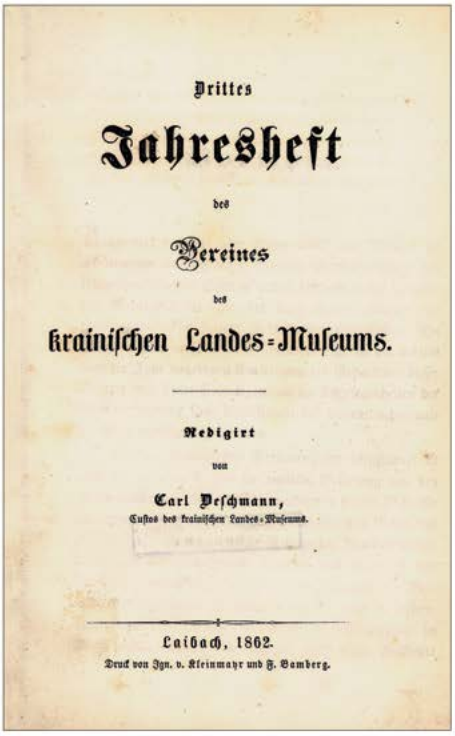

Drittes

Jahresheft

des

Vereines

des

krainischen Landes-Museums.

Redigirt

von

Carl Deschmann,

Custos des krainischen Landes-Museums.

Laibach, 1862.

Druck von Ign. v. Kleinmayr und F. Bamberg.

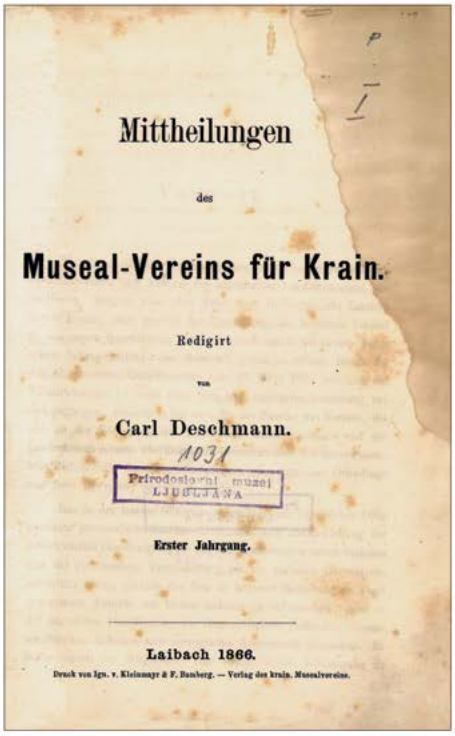

Mittheilungen

des

Museal-Vereins für Krain.

Redigirt

von

Carl Deschmann.

1031
Prirodoslovni muzej
LJUBLJANA

Erster Jahrgang.

Laibach 1866.

Druck von Ign. v. Kleinmayr & F. Bamberg. — Verlag des krain. Musealvereins.

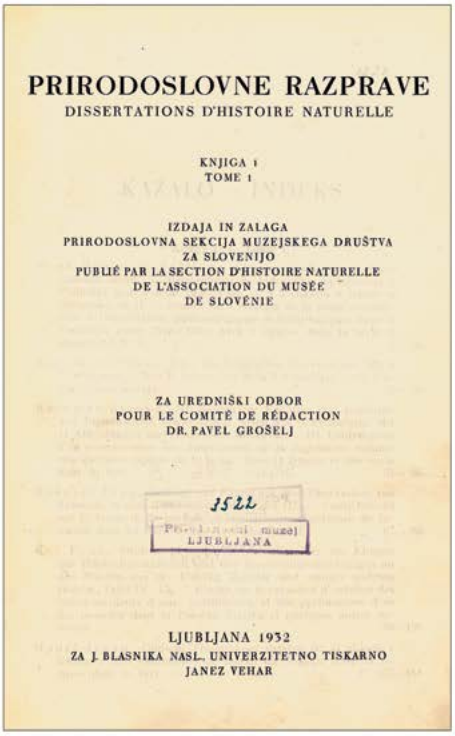

PRIRODOSLOVNE RAZPRAVE

DISSERTATIONS D'HISTOIRE NATURELLE

KNJIGA I
TOME I

IZDAJA IN ZALAGA
PRIRODOSLOVNA SEKCIJA MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA SLOVENIJO
PUBLIÉ PAR LA SECTION D'HISTOIRE NATURELLE
DE L'ASSOCIATION DU MUSÉE
DE SLOVÉNIE

ZA UREDNIŠKI ODBOR
POUR LE COMITÉ DE RÉDACTION
DR. PAVEL GROŠELJ

3522
Prirodoslovni muzej
LJUBLJANA

LJUBLJANA 1932
ZA J. BLASNIKA NASL. UNIVERZITETNO TISKARNO
JANEZ VEHAR

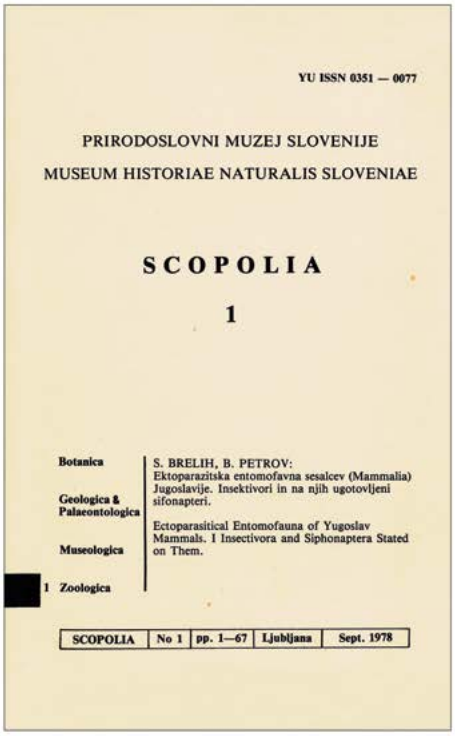

YU ISSN 0351 — 0077

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

MUSEUM HISTORIAE NATURALIS SLOVENIAE

SCOPOLIA

1

Botanica

Geologica & Palaeontologica

Museologica

1 Zoologica

S. BRELIH, B. PETROV:
Ektoparazitska entomofavna sesalcev (Mammalia) Jugoslavije. Insektivori in na njih ugotovljeni sifonapteri.

Ectoparasitical Entomofauna of Yugoslav Mammals. I Insectivora and Siphonaptera Stated on Them.

SCOPOLIA	No 1	pp. 1—67	Ljubljana	Sept. 1978

naravoslovnih razprav, Biološki vestnik, glasilo Društva biologov, pa je objavljal prispevke do 16 strani rokopisa (kar ustreza avtorski poli). Muzejska revija je bila zamišljena, da »zapolni vmesni prostor«. Prva številka Scopolie je bila načrtovana za september 1978, vendar je bila zaradi neljubih tehničnih zapletov natisnjena prihodnje leto. Poimenovana je po Joannesu Antoniusu Scopoliju (1723–1788), italijanskem naravoslovcu klasičnega linejevskega obdobja, sicer rudniškemu zdravniku v Idriji, ki je objavil temeljna dela o flori in favni Kranjske.

Scopolio je na pot pospremil predgovor muzejskega direktorja Antona Polenca (1910–2000) in akademika Ernesta Mayerja (1920–2009), v katerem sta zapisala: »Ob podpori Biološkega inštituta Jovana Hadžija Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštituta za biologijo univerze v Ljubljani, Biološkega oddelka biotehniške fakultete in Zavoda SRS za spomeniško varstvo, nam je Raziskovalna skupnost SRS omogočila izdajo strokovne revije SCOPOLIA.« V njeni temeljni vsebinski zasnovi, objavljeno v 2. številki, je urednik zapisal: »Osnovni namen revije je objavljanje znanstvenih in strokovnih prispevkov z različnih področij naravoslovja, ki predstavljajo dejavnost Prirodoslovnega muzeja Slovenije: muzeologije, zoologije, botanike, paleontologije, geologije in pedagogike. Ker imajo možnost objavljanja vsi naši strokovnjaki, bo revija pomemben informator o stanju, dogajanjih in nalogah na omenjenih področjih, s posebnim poudarkom na favni, flori in gei. Dela bodo objavljena kot posebni odtisi, kar bo velika prednost revije.« V Želji, da prispeva k razvoju domače strokovne in znanstvene terminologije, je Scopolia že kmalu pričela objavlja besedila v slovenščini in angleščini, izjemoma v nemščini in francoščini. Revijo je urejal Janez Gregori, od njenega začetka do svoje upokojitve leta 2008. Odtlej je glavni in odgovorni urednik Boris Kryštufek, J. Gregori pa še vedno sodeluje pri urejanju.

V letih 1978–2020 je izšlo 99 številk revije na skupno 9090 straneh formata B5: 55 številk je s področja zoologije, 31 jih obravnava botanično problematiko, 9 je geološko - paleontološko, 4 številke pa so posvečene zgodovini naravoslovja. Številka 83/84 je bila zaradi velikega obsega (414 strani) dvojna, dve številki pa sta vsebovali več vsebinsko povezanih člankov različnih avtorjev. Scopolia je bila zasnovano enako kot njena predhodnica Prirodoslovne razprave, kot revija s separatnim izhajanjem. Tej samoomejitvi se je izognila s posebnimi izdajami s samostojnim številčenjem. Zanimivo, vendar za te izdaje nismo nikoli poiskali primernega slovenskega imena, ampak so vselej označeni v angleški različici »Supplementum«. V letih 1990–2010 je izšlo šest takšnih suplementov na 1229 straneh. Štirje zborniki obravnavajo geološko problematiko. Ker so namenjeni širšemu krogu občinstvu, se ne izogibajo poljudnejših tem, težijo pa k široki in celoviti obdelavi problematike. Eden od suplementov je zbornik referatov na znanstvenem (entomološkem) srečanju, drugi pa priložnostni zbornik ob 80-letnici obročkovalske dejavnosti v Sloveniji. S suplementi je bilo nekaj konceptualnih in bibliografskih težav, zato smo se jim po letu 2010 odrekli. Skupno z njimi je pod naslovom Scopolie v 105. zvezkih izšlo več kot deset tisoč strani besedil in ilustracij. Dobršen del zvezkov je monografsko predstavil izbrano taksonomsko skupino, ki štejejo od nekaj deset do nekaj sto vrst. Pri teh izdajah gre dejansko za »Favne«, v razvitem svetu same po sebi razumljive civilizacijske pridobitve, ki pa Sloveniji nekako ni uspela.

Med članki so velike razlike v obsegu; posamezne izdaje so imele med 11 in 496 stranmi, polovica številk Scopolie pa je štela 34–125 strani (mediana = 60 strani). Članke je pisalo 94 avtorjev, velika večina (n=64, 68%) jih je objavila enkrat samkrat, osem avtorjev (8,5%) pa je objavilo v petih do devetih številkah: Savo Brelih, Boris Kryštufek, Andrej Gogala, Miha Jeršek, Nada Praprotnik, Ignac Sivec, Bill P. Stark in Al Vrezec. Avtorji so iz 12 držav: Avstrije (2 avtorja), Češke Republike (2), Hrvaške (3), Italije (3), Japonske (1), Makedonije (1), Nizozemske (1), Rusije (1), Srbije (3), Združenih držav Amerike (1), Združenega Kraljestva (1) in Slovenije (68). Slovenski avtorji so (bili) zaposleni v najmanj 12 ustanovah. Največ (20; 29,5%) jih je (bilo) iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije; sledijo pa Znanstveno-raziskovalno središče

SAZU (9 avtorjev), Univerza v Ljubljani (9), Nacionalni inštitut za biologijo (4), Geološki zavod Slovenije (3) in Znanstveno-raziskovalno središče Koper (3). Od muzejskih uslužbencev jih je med avtorji Scopolie največ s Kustodiata za nevretenčarje (6), sledijo pa Kustodiat za vretenčarje (5), Kustodiat za geologijo (4), Kustodiat za botaniko (2), Služba za stike z javnostjo (2), Tehnična služba (1) in uprava (1). Število avtorjev posameznega prispevka niha med enim in šestimi. Veliko večino (55%) jih je pisal posameznik, samo sedem člankov pa je nastalo v sodelovanju štirih in več avtorjev. V povprečju je članek pisalo 1,33 avtorjev.

Revija je bila sprva splošno prirodoslovna, od leta 2014 naprej pa vsebina temelji na ohranjenem materialu. To je spodbudilo objavljanje katalogov zbirk Prirodoslovnega muzeja, s čimer je informacija shranjena v muzeju lažje dostopna javnosti. Scopolia je edina revija v državi, ki neguje zgodovino nacionalnega prirodoslovja. Informacijska revolucija je globalizirala naravoslovno publicistiko in potisnila majhne revije na robu preživetja. Uredništvo Scopolie se zaveda omejenosti znanstvenega dometa (nacionalne) revije, verjame pa v trajno vrednost objavljene informacije in njen pomen za intelektualni obstoj majhnega naroda. Vse gradivo objavljeno v Scopolii je dostopno na medmrežju na domači strani PMS www.pms-lj.si/si/o-muzeju/arhiv-publikacij/scopolia

Z izdajanjem Scopolie so bile ves čas finančne težave, ki se vlečejo v današnji čas. Načrtovali smo dve ali tri številke letno, pa nam je včasih uspelo izdati eno samo. Usodni in nepričakovan udarec je reviji v tem letu zadala Agencija za raziskovalno dejavnost RS (ARRS), ki je zmanjšala letno finančno podporo z 9.432 Eur (2020) na 1.170 Eur, torej za 8-krat! Prva praktična posledica tega uničujočega udarca je bila sprememba načrta številk 100 in 101, ki sta zaradi jubilejnega leta namenjeni zgodovini muzeja in povzetku dejavnosti njegovih oddelkov. Besedila, že pripravljena in ona ki še nastajajo, smo morali drastično krčiti, prav tako pa nismo mogli zagotoviti profesionalnega jezikovnega lektoriranja za celoten letnik. Škoda pa je veliko večja. Uredništvo je obvestilo avtorje, ki delajo na člankih predvidenih v letu 2022 in kasneje, da obsežnejših del ni več zmožna založiti. ARRS je tako uničila, poleg vsega drugega, še tisto malo preglednih favnističnih del, ki so izhajala doslej. Nacionalni prirodoslovni reviji je zadala udarec prav v letu, ko ponovno govorimo o slovenski znanstveni terminologiji, pa tudi o nacionalnem jeziku v javni rabi nasploh in visokošolskem izobraževanju posebej. V času izhajanja jubilejne številke je prihodnost revije mračnejša kot kadarkoli po letu 1978.

Spremembe, ki so se zgodile v času izhajanja revije Scopolia povzemajo utrinki s konca 70-ih let prejšnjega stoletja. Prve številke revije so izšle v letih, ko smo članke še pisali s pisalnim strojem, ilustracije risali s peresom na prosojni papir, zraven pa lepili črke znane kot »letraset«. Avtorji so v pisemski ovojnici uredniku poslali tri izvode članka; leta 1978 so bili kopirni stroji že toliko razširjeni, da je šel kopirni papir indigo v pozabo. Papirna verzija je šla do recenzentov in lektorjev, ki so vpisali pripombe. Besedilo je bilo namreč napisano z dvojnim razmikom in širokim robom. Avtor je članek s popravki ponovno pretipkal. Ko so v tiskarni postavili besedilo in slikovno gradivo, je urednik pripravil tako imenovano »zrcalo« revije. Vzel je liste formata A3 in jih prepognil, na obe polovici začrtal do kam sega besedilo v željenem formatu revije, čemur je sledilo delo. Liste s postavljenim besedilom je bilo potrebno razrezati na velikost predvidenih strani in jih nalepiti v začrtani prostor. Na odrejena mesta je bilo treba nalepiti tudi tabele in slike oz. risbe, ter pod nje ustrezne podpise. Pripravljeno »zrcalo« so nato prevzeli tiskarji, pred tiskanjem pa so omogočili še manjše korekture. Danes delo poteka veliko bolj enostavno, glavnino pa jo opravi digitalna tehnologija.

Janez Gregori

Boris Kryštufek

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: Scopolia, Journal of the Slovenian Museum of Natural History, Ljubljana

Jahr/Year: 2021

Band/Volume: 100

Autor(en)/Author(s): Krystufek Boris

Artikel/Article: Ob stoti številki revije Scopolia At the occasion of the 100th issue of Scopolia 9-12